

מידות ראי"ה - אמונה

הרב יעקב ידיד - ראש הישיבה

פתיחה כללית |||

- א. מידות ראייה - אמונה א'
- ב. מידות ראייה - אמונה ב'
- ג. מידות ראייה - אמונה ג'
- ד. מידות ראייה - אמונה ד'
- ה. מידות ראייה - אמונה ה'
- ו. מידות ראייה - אמונה ו'
- ז. מידות ראייה - אמונה ז'
- ח. מידות ראייה - אמונה ח'
- ט. מידות ראייה - אמונה ט'

פתיחה כללית

עבודת המידות היא היסוד והבסיס לתלמוד תורה ולקיום מצוות. העיסוק בלימוד המידות ותיקונן, איננו תוספת רוחנית לחסידים ואנשי מעשה. עיסוק זה הוא נקודת המוצא והבסיס של כל בן לאומה הישראלית, ובוודאי של כל תלמיד חכם. לעיתים טוב לו לאדם שלא ילמד תורה מאשר ילמד בכוונת מידה שלילית, ולעיתים טוב לו לאדם שלא יקיים מצווה מסוימת כאשר הוא מקיימה במידה מגונה. בכל הדורות היה הלימוד והעיסוק במידות חשוב אך מעט מוזנח, וסיבות רבות הביאו לכך. מכלל הסיבות הללו: היות המידות אישיות מאד ומשתנות מנפש לנפש, ולכן גם לא ניתנות להדרכה כללית ציבורית המתאימה לכולם, והקושי בבירורן ועוד יותר בשינוי הנדרש מהאדם בעבודה על מידותיו. אך בדורות התחייה אנו נדרשים לקושי נוסף והוא הצורך להתאים את העבודה המוסרית, לרומם אותה לנפשות המתגלות בדורות אלו. לבני הדור הזה, דור התחייה, לא יספיקו דברי כיבושין ולא יביאו אותו לשינוי משמעותי בחייו. יש להתאים את עבודת מידותיו הדור הזה - דור שיודע לכבוש ולשלוט ולהיות מלא בגבורה - לפי רוממות נפשו, הן בעמידה על המידות הנכונות לו והן בצורת העבודה החינוכית והמוסרית, תוך פניה אל גודל נפשו, וממילא לגודל תביעותיה. אלאשכל הבירור הזה חייב לבוא מתוך מעייני החכמה של כל רבותינו לכל דורותיהם. עבודת המידות

הנפשיות באה מתוך הברור של הנפש הישראלית לאורך כל דורותיה, ומשם היא נבנית ועולה. לדברי חכמינו שבכל הדורות אין ערוך, ורק מתוך קדושת דבריהם נוכל לעמוד על ההתאמה המידותית לנפש הישראלית שבדורותינו אלה.

הרב במידות הראי"ה פותח לנו שער ללימוד מרומם ומעמיק בנקודות המידותיות-לימוד המתאים לנפשות הדורות הללו. הספר 'מידות ראי'ה' דורש מאתנו את בירור הדעת ומתוכו את שינוי המעשה, בקיצור דברים אך בדרישה לביור.

בעמודים שלפניכם מובאות עשרת הפסקאות הראשונות במידות ראי'ה - אמונה, כאשר הן מתבארות בשני אופנים: אופן אחד, 'ביאורי המידות': ביאור המילים והרעיון בפסקה, ואופן שני, 'מרחבי ראי'ה': הרחבה ממקורות נוספים בכתבי הרב וספרים אחרים. ההרחבה והפרשנות נלמדו בחבר חברים מקשיבים בישיבתנו בכרמיאל, על פי יסודות שהונחו בשיעורים שלמדנו בישיבת אלון מורה ובישיבת קדומים. אין בביאור זה על שני חלקיו, כל הנחה כי הדברים מכוונים לדעתו הגדולה של הרב, אך בכל זאת מנסים אנו לגעת ביסודות הניתנים להילמד משם.

מידות ראי'ה - אמונה א'

א. החינוך הפשוט מתחיל משבא הילד לכלל איזו הכרה, והחינוך המדעי מתחיל משיצא לאויר העולם, והאמוני מההתחלה היצרית, והתקדשתם והייתם קדושים.

ביאורי המידות

החינוך הפשוט - ההתאמה, החניכה של האדם לערכים ולמידות, מתחיל משבא הילד - עוד בהיותו ילד, לכלל איזו הכרה - כלומר מהרגע בו הוא נחשף לעולם שמעבר לו עצמו, מהרגע שהוא כבר איננו תינוק. והחינוך המדעי-כלומר ההתאמה והחניכה של האדם לתהליך של הקניית ידיעות, מתחיל משיצא הילד לאויר העולם - מהרגע שבו הילד נולד, הוא נחשף לעולם וצובר ידע. (והחינוך) האמוני - מוכנותו והתאמתו של האדם לאמונה, חניכתו לאמונה היא מההתחלה היצרית - מרגע היווצרות האדם, רגע הזיווג, שנאמר: והתקדשתם והייתם קדושים.

מרחבי ראי'ה

כדי להבין מדוע לא נזכר המושג חינוך לגבי האמונה, יש להתבונן בעצם מושג האמונה, כפי שמתברר במקורות שונים:

הגדרת מושג האמונה: ספר העיקרים פרק י"ט; הקדמת אמונות ודעות ד"ה "וכיון שהשלמנו מה שרצינו לזכרו מענין השיבושים"; מאמרי הראיה עמ' 70 - 71; עולת ראי'ה חלק א' עמ' שלו-שלח; רש"ר הירש בפירושו לבראשית טו, ו.

ובשולי המקורות הללו: יסוד מציאות האמונה באדם איננה בחירית אלא עובדתית. האדם נברא עם מטען פנימי של אמון, כך הוא כלפי עצמו, כלפי משפחתו, מול מכלול המציאות איתה הוא נפגש, וכך הוא מול בוראו. כשהחיים מסתככים בקשיים וחולשות עלול האדם לאבד את טבעיות האמון הזה, ואז הוא נדרש להבהרות שכליות ורגשיות.

כך ניתן אולי להבין את מחלוקת הראשונים, הרמב"ם והרמב"ן, האם אמונה היא מצווה. הרמב"ם בספר המצות מצוה א', וגם בהלכות יסודי התורה פרק א' הלכה ו', מונה את האמונה כמצווה. הרמב"ן בהשגות על ספר המצות חולק ואומר שלא ניתן להגדיר את האמונה כמצווה בסדר המצוות, מפני שהיא הבסיס לכולן. הרב בעולת ראייה (ח"א עמ' שלושה) מסביר שגם הרמב"ם מסכים שאין בעצם האמונה מצווה, שהרי היא מעל לכל סדר ציווי, אלא שהידיעה וההתעמקות השכלית היא המצווה.

"והתקדשתם והייתם קדושים" - ביטוי זה מופיע פעמיים בספר ויקרא: בפרק יא, מד לגבי מאכלות אסורות: "כי אני ה' אלוקיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ". הוא מופיע גם לגבי איסור נתינת בנו למולך (ויקרא כ, ז): "והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלוקיכם", וברש"י שם: "והתקדשתם זו פרישות ע"א". ולכאורה צריך בירור בשייכות ביטוי זה כאן. בהערות הרצ"ה על מידות ראי"ה הוא מזכיר כאן את הרמב"ם בהלכות דעות פרק ה' הלכה ה', ששם הרמב"ם אכן מזכיר את הקדושה בשעת תשמיש, אך לא מזכיר את הפסוק הנזכר בפסקה שלנו. ייתכן ומשום כך מזכיר הרצ"ה כאן את הזוהר פרשת קדושים המופיע גם במקומות נוספים, שכשאדם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה. אולי כוונתו לומר כך: הופעת האמונה כמו הופעת הקדושה היא אלוקית, אבל גילויה תלוי בהתאמתו של האדם את עצמו להופעת קדושה בו. הכל מתחיל ב"כי קדוש אני", אך דרך הופעת האמונה תלוי ב"והתקדשתם והייתם קדושים".

מידות ראייה - אמונה ב'

ב. כל בהירות באה מתוך אמונה, ואמונה מורכבת בהתחלתה מתוך מזג של יראה ואהבה, והנשמה בפנימיותה מרגשת היא שאמונה יראה ואהבה מיסודם הנם פונים רק אל הענין הא-להי, וכל מה שישנם מדות הללו כלפי ענינים זולתיים אינם כי אם ע"י איזו הארה של הניצוץ הא-להי המגיע שמה.

ביאורי המידות

ב. כל בהירות באה מתוך אמונה - בהירות היא מושג פנימי, ובפשוטו נאמר: ערפל מצוי במקום שבו אין הנפש מחוברת ומתאימה עם מקורה, במקום בו הסתבכה בהבנות נמוכות או זרות, או כשאין היא חיה את חייה באופן הראוי לה. בהירות מצויה כשיש התאמה וחיבור של הנפש עם עצמה, וכאשר היא חיה את חייה הראויים לה לפי מידתה. מי שיש בו אמונה והוא מחובר לעצם חייו מתגלה בו הבהירות. ואמונה מורכבת בהתחלתה מתוך מזג של יראה ואהבה - תהליך הופעת האמונה בנפש האדם, עד השלמתו והופעת האמונה בנפש בבהירות, מורכב מאופן של קירוב וריחוק. אהבה לאלוקים מקרבת, ויראת אלוקים מעמידה על ההבדל והמרחק. התגלות האמונה בליבו של אדם מורכבת היא בתחילת דרכה בו, ולבסוף תהיה בו בהירות.

(ויעוד לפני שמופיעה הבהירות) הנשמה בפנימיותה מרגשת היא שאמונה, יראה ואהבה מיסודם הנם פונים רק אל הענין הא-להי - האמון שנותן

האדם בבוראו, קרבת אלוקים או היראה מפניו הם טבעיים לו, ועוד לפני שיש בו בהירות אמונית, הוא מרגיש מתוכו יחס של יראה ואהבה ואפילו אמונה, כלפי העניין האלוהי. (הוא יודע מעצמו ש) כל מה שישנם מדות הללו של אמונה אהבה ויראה כלפי עניינים זולתיים של חול אינם כי אם ע"י איזו הארה של הניצוץ הא-להי המגיע שמה. האדם נותן אמון, אוהב או ירא מדברים רבים בעולם, ומשתמש בכוחות הללו לכל צרכיו, צרכי החול והקודש, ובתוכו הוא מרגיש - גם אם אינו יודע - שכוחות אלה יש להם רוממות אחרת והם צריכים להיות מופנים לצרכים האמיתיים להם נועדו, ומתוך כך גם לעניינים האחרים - שגם בהם מתגלה העניין האלוהי, המופיע בכל מרחבי עולם ומלואו.

מרחבי ראייה

א. בהירות - היא הופעה נשמתית, המתגלה על האדם כשהוא מתאים אל מה שמעבר לו. אמונה יכולה לחול באדם בבהירות כשכל המכשולים המידותיים, הנפשיים והשכליים סרו ממנו. כלשונו של בעל 'האמונות ודעות' שהזכרה לעיל (בהקדמתו ד"ה וכיון שהשלמנו מה שרצינו) בהגדרת המושג אמונה: "ונאמר כי היא ענין עולה בלב... וכאשר תצא חמאת העיון יקבלנה השכל ויכניסנה בלבבות ותמוז בהם ויהיה האדם מאמין...". הבהירות באה רק לאחר מיצוי המאמץ השכלי. כך גם התגלית האמונה על אברהם אבינו, שהחל בגיל שלוש שנים לברר סוגיות אמוניות ורק בגיל שבעים וחמש נגלה עליו בעל הברה, עיין אורות האמונה עמ' 87 "מקובל הוא באומה". אברהם הוא חוקר גדול, אך סופו של התהליך הוא ב"הציץ עליו בעל הברה" בראשית רבה ל"ט, א'. כלומר: רק אחר הביור והמיצוי בדעת, תתגלה האמונה הבהירה מלמעלה.

ב. "והנשמה בפנימיותה מרגשת..." - יסוד רוחני גדול נרמז כאן, ביחס בין מציאות החולין ובין מציאות הקודש בעולמנו. לאהבה וליראה יש ביטוי בכל מרחב חיי האדם. האדם אוהב מאכל ובאותה מילה משתמש גם כשאוהב את הוריו ואפילו את אלוקיו. אותו ביטוי משמש לחול שבחולין ולקודש הקדשים, כשהנשמה יודעת "מעצמה" מהו השימוש המקורי והאמיתי ומהו שימוש חיצוני בלבד.

עיין שבת סג, א כמה משמעויות למילה חרב, ואין מקרא יוצא מדי פשוטו, וע' שמות רבה פרשה נ"ב, ג'. ביאור חשוב נוסף בעניין זה יש בספר שיעורי דעת חלק א' עמ' נב, וראה גם בהקדמת הגר"ש שקאפ לספר שערי יושר על משמעויות רבות למילה "אני". לכאורה לזה התכוון הרב גם ב'מוסר אביך' פרק א' בתחילתו (על חוסר היחס בין הדיבור החיצוני לדיבור הפנימי באמונה).

ג. "וכל מה שישנם מדות הללו כלפי עניינים זולתיים..." - ניתן ללמוד כאן נושא עקרוני: יסודות מידותיים אנושיים, כמו אהבה, אמונה, ענוה, ועוד, אינם רק תכונות אנושיות המתחילות בלב האדם ומופנות כלפיו בלבד. יסודות אלה נמצאים בנפש מתוך חיבורם לדבר ה', ומתוך החיבור העליון הזה הם נמצאים בנפש גם כלפי עניינים אנושיים. כך מלמד אותנו הרמב"ם בפרק י' מהלכות תשובה הלכה ג', שכל האהבה האנושית אהבת איש לאישה היא משל לאהבת ה': "וכל שיר השירים משל הוא לענין זה". ועיין גם הקדמת רש"י לספר שיר השירים; אורות הקודש ח"ג עמ' לב "כל המדע הוא כדי להתאים אותנו אל היש האמיתי... ומוכרח הדבר שכל נטיות חיינו יהיו מכוונות להסתגלות זו..."; אורות הקודש ח"ג עמ' קצט "דרך הקודש וההשויה".

מידות ראייה - אמונה ג'

ג. האמונה הא-להית היא המחשבה היותר עליונה, שמתוך גבהה היא משתפלת בכל השדרות, גם היותר שפלות, ובכל דרגה ושדרה היא מתארת כפי ערכה. המתחכמים להיות קטני אמונה מגביהים את רוחם מהשדרה הנמוכה הם יוצאים ומתפרצים ואין הציור של אמונת א-להים בקטנותו ראוי להם, ובגדלותו אינם עלולים לקבלו, והרי הם קלועים בקלע הרעיונות הסותרים, עד אשר יבא עזרם מקודש.

ביאורי המידות

ג. האמונה הא-להית היא המחשבה היותר עליונה-לאחר שדיברנו על ההתחלה היצרית הנשמטית, ועל הבהירות הנובעת מהחיבור אל הנשמה, אנו יורדים אל המודע, אל המחשבה. גם מחשבת האדם מורכבת היא מאד, ויש בה מחשבות מרוממות ומחשבות של קטנות. מחשבת האמונה העוסקת ברוממות החיים ובחיבורם אל המקור האלוהי היא העליונה שבמחשבות. שמתוך גבהה היא משתפלת בכל השדרות גם היותר שפלות- כלומר דווקא מתוך הרוממות בה היא נמצאת היא מסוגלת להכיל את השדרות היותר נמוכות ולהיות משמעותית גם בהן- כי הגודל איננו זה שמנותק מהקוטן כי אם זה שמסוגל להכיל אותו, אבל ובכל דרגה ושדרה היא מתארת כפי ערכה- הופעתה של נקודת האמונה בכל שדרה, גם בזו הנמוכה, לא מקטינה אותה אלא מרוממת את השדרה הנמוכה, ומעמידה את נקודת האור האלוקית לפי המקום בו היא מתגלה.

המתחכמים להיות קטני אמונה- קטני אמונה הם אלה שאינם מאמינים שהגודל האלוהי יכול להימצא בהם, הם מאמינים בקודש אך אינם מאמינים שהקודש נמצא בקרבם, מגביהים את רוחם מהשדרה הנמוכה - הם מחפשים את המחשבה העליונה של האמונה, לא זו המתגלה בעולמם, אלא את זו האובייקטיבית, העצמית, ומשאינם מוצאים אותה משום שאינם ראויים לה, הם יוצאים ומתפרצים-את האמונה העליונה אינם מוצאים, ואת האמונה שבקרבם אינם רוצים, ובכעסם הם מתפרצים כנגד האמונה בכללה. ואין הציור של אמונת א-להים בקטנותו ראוי להם, ובגדלותו אינם עלולים לקבלו והרי הם קלועים בקלע הרעיונות הסותרים-הסתירה הפנימית שבתוכם: בקשת אמונה גדולה ואי התאמה לה, התאמה לאמונה ה"קטנה" המתגלה בתוכם וחוסר רצונם בה, מביאה אותם למקום שבו אין פתרון אנושי, והם זקוקים לגאולה, עד אשר יבוא עזרם מקודש.

מרחבי ראייה

קטנות אמונה- מצאנו מושג זה לגבי נח על הפסוק "ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו איתו אל התיבה מפני מי המבול" וברש"י שם: "אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס עד שדחקוהו המים". רש"י נקט בלשון קטני אמנה, אך במדרש (בראשית רבה פרשה ל"ב, ו') נכתב "מחוסר אמנה". ביטוי זה מוזכר בהקשרים

רבים אחרים. הוא נאמר גם על דור יוצאי מצרים שעמדו על שפת הים ו"אמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר..." (פסחים ק"ח, ב). כך גם על מי שיש לו פת בסלו ואומר "מה אוכל למחר", אומרת הגמרא ש"אינו אלא מקטני אמנה" (סוטה מח, ב). כך נאמר לגבי מי שמגביה קולו בתפילתו - "המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה" (ברכות כד, ב). גם על הנערים שרדפו אחרי אלישע נאמר שהיו קטני אמנה (סוטה מו, ב). גם בהקשר של דורות הגאולה מוזכר ביטוי זה: "והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב: כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבוזו שולחנן לעתיד לבוא קטנות שהיתה בהן שלא האמינו בהקב"ה..." (סוטה מח, ב). ועיין בספר הזכרונות לרבי צדוק הכהן מלובלין עמ' 48 שמבאר שקטני אמנה אינם אנשים שאינם מאמינים שהרי הגמרא קוראת להם צדיקים, רק ש"אינו מאמין בעצמו שהש"י ישגיח גם עליו להטיב לו". כלומר הוא מאמין שהקב"ה משגיח, אבל חושב עצמו לבלתי ראוי ולכן עליו אין השגחה. כך גם באורות, אורות ישראל פרק ו', פסקה ח': "קטנות האמונה וריחוקו של האדם מן הקדושה העליונה בא מתוך שאין בידו לרומם את ערך עצמו, עד שיקבע בליבו הרעיון הגדול איך שגדולה א-להית ראויה לו", ועיין גם אורות האמונה עמ' 19 ד"ה "קטני אמנה הם הטפשים שבעולם"; עין איה ברכות כד, א לגבי "התולה תפיליו יתלו לו חייו" (שם אות ב').

מִידוֹת רֵאִיָּה - אֲמוֹנָה ד'

ד. מי שאור האמונה מתגלה עליו בטהרתו הוא אוהב את כל הבריות כולם בלא שום שיור כלל, וכל מעינו הוא בעליתם ותיקונם, והדרכים של תקונם נעשים מלאים מוסר ויושר לפי רוב הופעת האמונה שבלבו.

ביאורי המידות

מי שאור האמונה מתגלה עליו בטהרתו - לאחר שבפסקה הקודמת דיברנו על מחשבת האמונה, עוסקת הפסקה הזו בחיי האמונה: בהופעת האמונה בדרך חייו של האדם, וביחסיו לשאר הבריות. אדם שהאמונה קבועה ובהירה (לעיל פסקה ב') בחייו, מתגלה עליו בנקיות של טהרה ומאירה את חייו, אדם כזה הוא אוהב את כל הבריות כולם בלא שום שיור כלל. המחובר למקור האלוהי מחובר לתוצאותיה המתגלות בארץ. מבט של אמון בבריות, מבט החושף את האלוהי שבקרב כל חי, הוא מבט המסוגל להתחבר לכל בריה, לאהוב כל בריה, ואין שום בריה שאינה בכלל זה. וכל מעינו הוא בעליתם ותיקונם - אהבת ה' הטהורה המתגלה באהבת כל בריותיו, איננה פאסיבית. היא מולידה עשייה להעלות ולתקן. "וכל אהבות אלה הם אהבות מעשיות לאהוב אותם לעשות להם טובה ולגרום להם עילוי..." (מידות ראייה, אהבה ב'). והדרכים של תיקונם נעשים מלאים מוסר ויושר - לעיתים יש פער בין המטרה והמגמה של הטוב והקדוש, ובין הדרכים הלא - ראויות להגיע אליו, לא כל הדרכים טהורות למרות שהמטרה טהורה. אבל מי שאור האמונה מאיר עליו בטהרתו, גם דרכו להגיע לתיקון הבריות נעשית בדרך ראויה לפי רוב הופעת האמונה שבלבו. כפי מידת חיבורו לנקודת האמונה, כך

גם מעשיו בדרך לתיקון הבריות מלאים מוסר ויושר.

מרחבי ראייה

א. עוד לגבי היחס שבין הופעת האמונה ואהבת הבריות: באורות הקודש (חלק ג' עמ' שיז): "כל מה שדרישת ה' מתגברת ביותר בליבו של אדם, אהבת כל הבריות כולן מתרחבת בקרבו, והוא אוהב גם את הרשעים ואת הכופרים, וחפץ בתקנתם..." ; ובמידות ראייה, אמונה ג': "אי אפשר שלא לאהוב את ה' ואי אפשר שלא יצמיח כח אהבה מתוקה ומוכרחת זאת צמח מעשי, לאהוב, לפעול בפועל ובמעשה כל המתייחס לטוב ביחס להשגת אור ה'"; ובאורות הקודש חלק ד' עמ' שצד: "אנשי הקודש המלאים אהבת ה' ואהבת העולם, אהבת הבריות ועוזו ששון החיים". כך גם בצורה ההפוכה, כשיש חטא מופיעה שנאת הבריות, ע' באורות התשובה י"ב, ד': "כל חטא אפילו הקל שבחטאים מטביע בקרב האדם שנאה לאיזו בריאה..." , ועיין מסילת ישרים פרק י"ט ביחסו של החסיד אל הבריות, אבדר"נ פט"ז משנה ה'.

ב. אהבה בלי שיור כלל- מידות ראייה, אהבה א': "אהבה צריכה להיות מלאה בלב לכל". כך מסביר הרב גם את ברכת "הנותן לשכוי בינה" שבברכות השחר (עולת ראייה חלק א' עמ' ע): "והשכוי מעורר השחר, שלו יש בינה טבעית לעמוד על המבחן להבחין בין יום ובין לילה, באמת בריאה אחת היא, רוח אחד הולך ומאחד את נפש האדם ואת נפש כל החיה כולה..." . ועיין בתחילת "דרוש נאה לשבת הגדול" למהר"ל (נדפס בהגדה של פסח למהר"ל) על היחס בין הבריאה כולה לאדם, וממילא תפקידו בה; ובדברים רבה פרשה ו': "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים, שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא כוחו בו, וכשם שרחמיו של הקדוש ברוך הוא על האדם כך רחמיו על הבהמה, מניין? שנאמר: ומיום השמיני והלאה וגו' ולא עוד אלא שאמר הקדוש ברוך הוא: אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, וכשם שנתן הקדוש ברוך הוא רחמים על הבהמה כך נתמלא רחמים על העופות..." , ועיין מהרז"ו שם; ועיין בפירוש הרמב"ן לדברים כב, ו לגבי מצות קן ציפור: "גם זו מצוה מבוארת מן אותו ואת בנו... כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. " ועיין שו"ת חתם סופר או"ח סימן ק', ובתוס' יו"ט על המשנה ברכות פרק ד' משנה ג'; ועיין ברכות ח, ב לגבי הפרסיים, ובעניינים למשפט הבערה שם.

ג. והדרכים של תיקונם נעשים מלאי מוסר- עיין אורות התשובה פרק ו', ז'.

מידות ראייה- אמונה ה'

ה. האמונה הא-להית היא הקרקע שכל טוב החיים ממנה פורה. כשם שתורת הקרקע מעשרת את הבעלים, שחשב העולם כולו שהם עומדים במדרגה היותר ירודה בחיי הכלכלה האיכרים, כן תורת האמונה תאשר אושר גדול ומפותח את כל ההמון כולו הקשור בקשר תום האמונה, ע"י מה שיראו להם את העושר הגדול שבאוצריה, ומה שהיה מוכן לעשירי-הרוח בכל דור ודור, יהיה מוכן

ומבורר לכל נפש, אחרי שכבר עברו תקופות המכשירות בקניניהן הרוחניים את המדע האמוני, שיצא לאור בכל הדר בירורו.

ביאורי המידות

ה. האמונה הא-להית היא הקרקע שכל טוב החיים ממנה פורה - בהמשך לפסקה הקודמת העוסקת בחיי האמונה, גם פסקה זו מבארת את הופעת האמונה בחיי האדם. הרב משווה את עבודת האמונה לעבודת הקרקע, שהיא בסיס החיים - שכל מה שצומח הוא ממנה, הכל עומד עליה והופך משמעותי מתוכה. כשם שתורת הקרקע מעשרת את הבעלים שחשב העולם כולו שהם עומדים במדרגה היותר ירודה בחיי הכלכלה, האיכרים - למרות היותה בסיסית לכל, נחשבת עבודת הקרקע למדרגה ירודה מצידה הכלכלי, הן ברווחיה הכספיים, והן ביחס שבין המאמץ בעבודה והתוצאה הרווחית. ההמון מזלזל בה, אבל בסופו של דבר "עתידין כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע" - העתיד יברר שהכל צומח וטמון בעבודת הקרקע, "שכל מי שהומה ומהמה אחר הממון וקרקע אין לו מה הנאה יש לו" (ויקרא רבה (וילנא), אחרי מות פכ"ב). כן תורת האמונה תאשר אושר גדול ומפותח את כל ההמון כולו הקשור בקשר תום האמונה, ע"י מה שיראו להם את העושר הגדול שבאוצריה - ההמון איננו משכיל את עומק מחשבת האמונה ואיננו מגיע בהשגתו לדעת אלוקים. הוא ניזון ומתחבר לאלוקים מתוך תמימות של אמונה פשוטה, בסיסית כעבודת הקרקע, שהמשכיל עלול לזלזל בה, אך בה דווקא טמון עומק הדעת, ודווקא היא חושפת אוצר גדול של דעת והשגה. מתוך התום תתרומם הדעת הגדולה. ומה שהיה מוכן לעשירי הרוח בכל דור ודור, יהיה מוכן ומבורר לכל נפש - יסוד האמונה התמימה טמון בחובו את כל המדרגות שיבואו אחריו. תמימות היא היחס הבריא השלם, שאיננו מוגבל בדעת האדם, ולכן הוא מתאים מצד עצמו לכל נפש. כשתבוא העת יתברר שאוצרות הדעת היו טמונים בה בתמימות מאז, ויש רק להוציאם לאור, אולם זה בתנאי: אחרי שכבר עברו תקופות המכשירות בקניניהן הרוחניים את המדע האמוני, שיצא לאור בכל הדר בירורו. תמימות עלול להיות חלילה גם טיפשות וחוסר דעת, לכן רק אחרי "שתצא חמאת העיון", ותתברר האמונה בדורות ובתקופות השונות בדרך של עמל ושכל, תוכל להתגלות עוצמת תום האמונה.

מרחבי ראייה

א. חשיבות עבודת הקרקע - ויקרא רבה פרשה כ"ה, ג': "... אלא מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקב"ה אלא במטע תחילה... אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחילה..."; תנחומא קדושים ח': "לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות אלא כשם שמצא עוד יוסיף ויטע אפילו יהיה זקן..."; בראשית רבה ס"ד ג': "שכון בארץ - ...הוא נוטע הוא זורע". ובעניין עבודת הקרקע בארץ ישראל - עיין שיחות הרצ"ה "בענייני התיישבות" שיחה 4.

ב. הקושי בעבודת הקרקע ועתידה - "אין לך אומנות פחותה מן הקרקע... אפוכי

בעיסקא טב מינך... יבמות סג, א; ונמשך מקללת האדמה בבראשית ג, יזיט: "ארורה האדמה בעבורך... וקוץ ודרדר תצמיח לך... בזעת אפך תאכל לחם" וע' רמב"ן שם לפס' יא: "אבל תזרע הרבה ותביא מעט".

אולם כבר בגמרא ביבמות שם אמרו: "אמר רבי אלעזר עתידין בעלי כל בעלי אומניות שיעמדו על הקרקע..." ובעץ יוסף שם (על עין יעקב): "והיא הבטחה פי שנים לה בטובה, ומי יתן ויקויים בנו זאת, כי איך יפרה בלב האמונה הזכה בה, ואיך תשלחנה פארות הבטחון והעיניים הצופיות רק לחסדי ה' וטובו, אם לא לרגלי עבודת האדמה הנקיה..." עיי"ש.

זהו ההבדל בין כל המלאכות ובין עבודת הקרקע המגדלת אמונה בנפש האדם, ולכן כך יהיה העתיד. והרב באורות הקודש ח"ב עמ' תקסג: "העולם עומד לעלות ממעל למצב עבודת האדמה בצורתה האומללה..." שם הרב מסביר את גאולת העולם מעבודת הקרקע במצב של רוממות, עיי"ש.

ג. תום האמונה- עבודת הקרקע הוזכרה כמשל לעבודת האמונה: ההמון המאמין באלוקיו בתמימות, הולך אחרי התורה, וחי חיים על פי דבר ה' בתמימות שאין בה עומק וידע, אוצר בקרבו את היסודות העמוקים של רוחב הדעת. על אף מגרעתה של תמימות שאין בה דעת, יש מפגש פנימי בין התמימות העושה הכל מתוך אמון, ובין עומק הדעת המגיע לאותו מקום מתוך מודעות. עיין מהר"ל דרך חיים לפרקי אבות פרק ד' משנה כ"ב ד"ה "ורבי יהודה סבר הוא כח השכלי אשר נמשך אחריו..." ועיין V מחשבות חרוץ לרבי צדוק הכהן מלובלין פיסקה נ'; שמונה קבצים קובץ א', תנ"ז; קובץ ז', ט"ו; קובץ ז', קמ"ג ועוד.

מידות ראייה- אמונה ו'

ו. בכל ההשכלות וכל הפילוסופיות הא-להיות הננורואים רק הרחבה של הנקודה הפנימית של חוש האמונה, ויראת שמים הברורה הטבעית, שכדי להרחיב את גבוליה, לפתח את הכח האצור בה, דרושים כל סעיפי הלימודים, בין המעשיים בין העיוניים, השכליים וההרגשיים. ע"כ בזאת תלויה ההצלחה של הלימודים, כשהם מקושרים יפה להנקודה החיה הפנימית הטבעית לנשמת האדם, והמאירה באור חיים אמיצים בנשמה הישראלית ביחוד, היא נקודת קדושת האמונה הא-להית, יסוד יראת ה' באמת, מתוך שאיפת חיים פנימיים, מתוך הרגשה ערה וזכה, אדירה ומכוננה בכל חוקי החיים היותר עזיזים, שכל הנשמה כולה בכל חושיה, כחותיה, אורותיה ונטיותיה, קשורים וקבועים בה.

ביאורי המידות

ו. האמונה איננה מוגבלת לדעת האדם ולא תלויה בהשכלתו. לכן, בכל ההשכלות וכל הפילוסופיות הא-להיות הננורואים רק הרחבה של הנקודה הפנימית של חוש האמונה ויראת שמים הברורה הטבעית- עד עתה דיברנו על הבהירות הנשמית, ועל מחשבת האמונה, כאן מתברר לנו שקיים גם "חוש האמונה". באופן טבעי ועצמי, כחלק מאופיו

הטיפוסי של האדם, יש בו חוש אמוני. ככל חוש מחושיו הטבעיים של האדם אין חוש זה זקוק להשכלה או לפילוסופיה כדי לחשוף אותו, הוא איתן וקיים מצד עצמו. כך גם לגבי הראיה השמימית, היכולת לראות את ההשגחה האלוקית בכל דבר, גם היא טבעית לנו. אלא שכדי להרחיב את גבוליה, לפתח את הכח האצור בה, דרושים כל סעיפי הלימודים, בין המעשיים בין העיוניים, השכליים וההרגשיים. האמונה נוגעת בכל מרקם חייו של האדם ולכן לא רק לימודים, מעשיים או עיוניים, חושפים את האמונה. גם החלקים ההרגשיים, גם מעשי האדם ותנועותיו, חושפים ומגלים את חוש האמונה שבו. אמנם, יכולים להיות לימודים או מעשים המסתירים את הופעת האמונה שבו, ע"כ בזאת תלויה היא ההצלחה של הלימודים, כשהם מקושרים יפה להנקודה החיה הפנימית הטבעית לנשמת האדם, והמאירה באור חיים אמיצים בנשמה הישראלית בייחוד- כיוון שהלימודים אינם עצם האמונה, רק גילוייה והרחבתה, הם צריכים להיות מתאימים לדרכה של הנשמה. השכל עלול להיות משועבד למידות רעות, לתפיסות ריקות נמוכות או רשעיות, ולא מוכרח שיגלה את ייחוסו לנשמה. הפילוסופיה עלולה להיות מרחיקה מאלוהי אמת, ולכן רק כשהיא באה מתוך שאיפת חיים פנימיים, מתוך הרגשה ערה וזכה, אדירה ומכוננה בכל חוקי החיים היותר עזיזים- חוקי תורת חיים, שאיפת חיים של אומץ וקדושה המחוברת אל התורה בכל חוקי החיים שבה, שכל הנשמה כולה בכל חושיה, כחותיה, אורותיה ונטיותיה, קשורים וקבועים בה. ההשכלה והפילוסופיה תרחיב את תחושת האמונה ותחשוף את כוחותיה, כשתבוא מתוך שאיפת חיים נכונה, ומתוך חיבור לחוקי תורתנו, תורת חיים.

מרחבי ראייה

א. מה מקומו של השכל בעולם האמונה? רבים טועים לחשוב כי האמונה היא השגת השכל והדעת את האלוקים, והמאמין הוא המבין והמשיג. אחרים רואים את האמונה כעולם מלא, רגשי וחוייתי. הרב דוחה את שתי ההבנות הללו: "האמונה אינה לא שכל ולא רגש אלא גילוי עצמי, היותר יסודי של מהות הנשמה, שצריך להדריך אותה בתכונתה" (מאמרי ראייה עמ' 70 - 71). בעקבות האמונה יתעוררו השכל והרגש, לפעול על החיים, אלא שלעיתים זקוקים לשכל ולרגש כדי להיפתח לעולם האמונה. מכאן פתיחת דברי הרב בפסקה שלנו: שכל ההשכלות והפילוסופיות באות כדי להרחיב ולחשוף את טבע האמונה שבנו.

ב. לגבי "חוש האמונה" ע' גם אורות האמונה עמ' 81 - 82, ומאמרי הראיה עמ' 1 תחילת מאמר 'דרך התחיה'.

ג. הרחבנו בענין האמור בפסקה דרך עולמו של משיח, שאיננו שופט על פי שכל כפי שנאמר עליו (ישעיה יא, ג) "והריחו ביראת ה' ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אוזניו יוכיח", וכלשון הגמרא (סנהדרין צג, א) "דמורחודאין". חוש הריח הטבעי יודע להבחין את הצדק והקודש. כך נפסל בר כוכבא מלהיות משיח בגמ' סנהדרין צג, ב. המהר"ל בחידושי אגדות לסנהדרין שם מרחיב בעניין זה: "ותדע כי הראיה והשמיעה האדם רואה ושומע אף שהדבר אינו הגון ואינו ראוי הוא נראה ונשמע... אבל הריח

כאשר מריח דבר רע אין מקבל אותו...". חוש הריח הטבעי מבחין בין אור לחושך. לכן גם המצוות נקראות "ריחות" במדרש שיר השירים רבה א', ג' (על הפסוק "לריח שמניך טובים"). וע' גם עולת ראייה ח"א עמ' קסד, ובעין איה לברכות מג, ב על דברי הגמרא "עתידין בחורי ישראל שיתנו ריח" (אות מ"ה).

מידות ראייה - אמונה ז'

ז. האמונה הטבעית עם מה שיש בה מהעז הטבעי והרעננות של האומץ היא צריכה להיות חוזרת ונשתלת בשדה אשר ברכו ה' ביסודי התורה, ותיעשה כולה אמונה תורית. אז היא עם כל עזה ואמצה מזדככת ומתעלה ועומדת תמיד מעלה מעלה בטוהר וניקיון, ובאותו העז והאומץ שהם מתכפלים יותר ויותר מפני הטוהר והבהירות הא-להית ההולכת ומופעת על יסוד האמונה, בחירותה הנפשית, מאורה של תורת ה' תמימה משיבת נפש.

ביאורי המידות

ז. מעלה גדולה יש לכח המתגלה באדם מצד עצמו, מצד טבעו: יש בו עוצמה, יש בו חידוש ורענון, הוא בא בהסכמה פנימית, ונותן שמחה וכוח. אמנם, האמונה הטבעית עם מה שיש בה מהעז הטבעי והרעננות של האומץ - כלומר למרות מעלותיה של האמונה הטבעית, הרעננות והאומץ שבה, היא צריכה זהירות גדולה כדי להיות מכוונת לדבר ה'. היא צריכה להיות חוזרת ונשתלת בשדה אשר ברכו ה' ביסודי התורה - כמו שתיל רך, צריך לקחת את היסודות הטבעיים שיש בהם רעננות ועוצמה, ולשתול אותם, להצמיח אותם מחדש בדרכה של תורה עד שותעשה כולה אמונה תורית. החוש הטבעי לבדו לא יכול להגיע ולכוון אל נקודת הקודש האלוהית הנצחית. הקב"ה מדריך אותנו אליו דרך תורתו ומצוותיו, ורק דרך לימודיו ומעשיו אנו יכולים לחיות אמונת אמת. אז - כאשר האמונה הטבעית חוזרת וצומחת מתוך התורה היא עם כל עזה ואמצה מזדככת ומתעלה, ועומדת לעלות תמיד מעלה מעלה בטוהר וניקיון - האמונה הטבעית מתבררת, מתנקה מסיגי הטבע הבלתי טהור, מתנערת ממידות רעות, מחסרונות רוחניים, מטבע גשמי, ומשתמשת בעוצמה שלה לעלות מעלה כשהיא נקייה וטהורה. ובאותו העז והאומץ שהם מתכפלים יותר ויותר מפני הטוהר והבהירות הא-להית על יסוד האמונה בחירותה הנפשית - טבע האדם עם כל עוצמתו ויכולותיו, עם כל כוחו ועוזו, עדיין מוגבל הוא. כשהוא מתנקה מסיגיו ומתחבר עם הבהירות הנשמטית (עיין לעיל פסקה ב'), כשהמדרגה האנושית נפגשת עם הגודל האלוקי המופיע עליה, היא מתעצמת לאין ערוך, וכוחה מוכפל יותר ויותר. או אז מתגלים שני היסודות גם יחד, האנושי הטבעי, והנשמתי האלוקי. זו דרכה של תורה שהיא באמת מאורה של תורת ה' תמימה - שלמה מצד עצמה, מצד הופעת האלוקים שבה, ובכל זאת היא גם משיבת נפש - המרוממת את נפש האדם, ומכפילה את כוחו.

מרחבי ראייה

בפסקה זו מבאר הרב את היחס בין מה שמופיע באדם באופן טבעי, נטייתו הטבעית לאמונה, בלא עיבוד שכלי תורני, עם כל מעלתו; ובין הצורך בהדרכה של תורה, הדרכה הבאה ממעל לאדם. לרצון הטבעי רעננות ועוצמה, והפעולה הבאה מרצונו של אדם ומטבעו, קיימת ויציבה יותר, אלא שמצד שני היא מוגבלת במגבלות האנושיות, ונגועה באישיות ובמידות, ברצונות ובחטאים של האדם. לא ניתן להישען על טבע האדם לבדו, מפני חולשותיו, והדבר נכון גם לגבי אנשים גדולים.

למדנו כאן את האמונה בהתגלותה לאברהם אבינו: חז"ל במדרש שוחר טוב על הפסוק "אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי" (תהלים טז, ז) דורשים אותו על אברהם אבינו: ר' שמואל בר נחמן היה פותרו באברהם אבינו שלא למדו רב. ומי למדו? תני רבי שמעון בר יוחאי מלמד שזימן לו הקב"ה שתי כליותיו והיו נובעות חכמה ודעת... (מדרש שוחר טוב שם, ובלשון אחרת בבראשית רבה ס"א, א', ועוד). כלומר השגת אברהם באמונה מתחילה מטבעיותו הטהורה, מתוך מעיו-מפנימיות חייו. ועיין רמב"ם הלכות ע"ז פרק א' ה"ג: "כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו...". וע' בכסף משנה שם שדן בשאלה מתי גילה אברהם את אור האמונה. לכל השיטות, אברהם חושף את נקודת האמונה מתוכו, אך סופו של התהליך הוא בהתגלות האלוקית עליו, כלומר חקירת שכלו וחשיפת תוכו מביאים אותו למקום של "אין מוצא" עד ש"הציץ עליו בעל הבירה" (בראשית רבה ל"ט, א' ועוד). הרב מסביר זאת באורות האמונה עמ' 87: "מקובל הוא באומה, שאברהם אבינו חקר ובחן עד שהעמיד יוצר על מכונו. זאת אומרת שלא תבוא האורה לעולם מהטבעיות האמונית לבדה... כל תוכן טבעי מוכרח הוא שסיגים ערפיליים יהיו מעורבים בו...". וע' גם באגרות ראייה ח"א (אגרת מ"ה) עמ' נד: "... וההשגה היותר בהירה וחיה באמת היא הבאה מתוך אמונה שלמה, שבאה עם המחקר הטהור, וגם קודם לו ואחריו. זאת היא מידת אברהם אבינו ע"ה שאנו הולכים בדרכיו...". ועיין גם באורות האמונה עמ' 74 ד"ה "היצירה הטבעית של אמונת א-להים בלב בני אדם, הרי היא דומה להשתילים הראשונים. " ובעמ' 75 ד"ה "משובחים הם כל המחשבות והרעיונות של יראת שמים שנאמרים מטוהר לב על פי ההכרה וההרגשה התמה...".

מידות ראייה - אמונה ח'

ח. בחסידות פנימית כלולה היא הארת האמונה הטבעית, אור א-להים המפעם בנשמה בכחו הגדול מצד עצמו, חוץ ממה שהוא מואר מאורה של תורה, של מורשת אבות וקבלה. הולכת היא הקבלה ומלווה את אור האמונה העליונה, שומרת אותה משגיאות ומישרת את דרכה, נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתך.

ביאורי המידות

ח. האמונה מוטבעת באדם בטבעו. חיים שאין בהם אמונה אינם חיים - שהרי רק על ידה נותן האדם אמון בעצמו, במשפחתו בחבריו, בעמו ובאלוקיו. האמונה הזו אינה תלויה בקיומה בפועל של תורה ומצוותיה בחייו, גם לא בעבודת השכל או המידות שלו. חסד אלוקי הוא, והוא מופיע באדם ויוצא אל הפועל במעשים טובים בחסד בהטבה לזולתו, ובדעות, מצד עצמו. בחסידות פנימית כלולה היא הארת האמונה

הטבעית -אהבת החסד, ההטבה לאחרים מתוך לבבו של האדם, יש בה ביטוי להארת אמונה טבעית המופיעה על האדם. אור א-להים המפעם בנשמה בכחו הגדול מצד עצמו-בלא כוונה ומעשה כלשהו מצד האדם, רק מצד האור האלוהי המופיע מלמעלה עליו. חסד הוא אפוא ביטוי של אמונה. וזה כמובן חוץ ממה שהוא מואר מאורה של תורה, של מורשת אבות וקבלה -כשאדם מתמלא בתורה, לומד ומתעלה, תגדל ותרבה לאין ערוך הופעת החסד ואהבת הבריות שבו, גם מתוך טבעו וגם מתוך תורתו ומעשיו. ועדיין, העיקר והגודל איננו מה שקנה בעמל תורתו ובקבלת מסורת אבות, אלא בהארה האלוקית שמלמעלה ממנו: הולכת היא הקבלה ומלווה את אור האמונה העליונה -עיקר הופעת אור האמונה עליו היא מצד האור המפעם בנשמה, אשר לגילוי בפועל, לחשיפת יכולותיו בדרך של יושר ואמת זקוק הוא האדם לליווי, הדרכה והכוונה של מסורת אבות וחוקי תורה שהיא שומרת אותה משגיאות ומישרת את דרכה, נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי.

מרחבי ראייה

היחס בין הופעת חיי קודש באדם, עלייה רוחנית, וגדלות בתורה ובין חיבורו והשפעתו על סביבתו היא נושא שתי הפסקאות שלפנינו. יש יחס ישיר בין הארת הופעת אמונה באדם, ובין ריבוי מעשה החסד הבא ממנו. בעולת ראייה ח"א עמ' קפז-קפח על הפסוק "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו", מסביר הרב את משמעות פעולת החסד וחיבורה עם הופעת דבר ה', ואת פעולתה גם כאשר נחלשת האורה ("זכר קודשו"). יעויין גם אורות ישראל פרק ד', י' ועוד. בהמשך הפסקה שלנו ממשיך ומבאר הרב, כי גם הופעת אור החסד צריכה תמיד ליווי ויישור לאורה של תורת אמת וכפי שהתבאר בפסקה הקודמת.

הסברנו פסקה זו לפי ההבנה שהחסידות הפנימית עליה הרב מדבר כאן היא פעולת מעשה החסד, הבאה מתוך עולם פנימי. בנוסף, ניתן לראות בפסקה זו המשך לפסקה הקודמת, העוסקת בין הנטייה הטבעית לחסידות שמשמעה התחסדות האדם עם בוראו, התעלות האדם ברוח. כעת מבאר הרב שחסידות פנימית זו צריכה מורשת של מורשת אבות וקבלה, מתוך הארה של תורה, וכלשון הפסקה הקודמת, שהאמונה הטבעית צריכה להיות חוזרת ונשתלת בשדה אשר ברכו ה', שדה התורה והאמונה.

מידות ראייה - אמונה ט'

ט. האמונה הגדולה כשהיא מזרחת אורה על הנשמה, כל העולם מתמלא אורה על ידה. יכולת כללית גדולה, כח כביר ונשגב מופיע בנשמת קדוש ה' הדבק בחיי אל חי העולמים. כשם שהיכולת והגבורה מצטירת בתחילה בדמיון הקודש, ככה הולכת היא ומתעלה בשכל ובפועל עד "ותגזר אומר ויקם לך".

ביאורי המידות

ט. ראינו כי הופעת אמונה מצד עצמה על האדם באה לידי ביטוי במעשי חסד, ובטוב כלפי הבריות. בפסקה זו מברר הרב שהתגלות

אור של אמונה באדם, מעצימה את כוחותיו מעבר ליכולות האנושיות, ויכולה לשנות אפילו את סדרי הטבע. האמונה הגדולה - כשהאמונה מופיעה בגדלותה, כשהיא מזרחת אורה על הנשמה, כל העולם מתמלא אורה על ידה. השפעת אור של אמונה גדולה כזו, לא מצטמצמת לאדם, לפרטיותו ולעצמו, אלא מתרחבת ומשפיעה טוב ואור על כל העולם. מרחב השפעתה גדל לא רק ברוחב ההשפעה אלא גם בעוצמתה: יכולת כללית גדולה, כח כביר ונשגב מופיע בנשמת קדוש ה' הדבק בחיי אל חי העולמים. מי שזוכה למידה של דבקות באלוקים, מי שבחיי מופיעה מידה של קדושה ונקרא "קדוש ה'", כוחותיו מתעצמים, ולפתע יש בו יכולות גדולות מעבר לכח האנושי כלשון רבותינו "אי בעו צדיקי ברו עלמא" (סנהדרין סה, ב). כשם שהיכולת והגבורה מצטירת בתחילה בדמיון הקודש- בגילוי אליהו, במדרגות שונות של רוח הקודש ואפילו בנבואה, "ביד הנביאים אדמה", ככה הולכת היא ומתעלה בשכל ובפועל עד "ותגזר אומר ויקם לך". לא רק היכולת הרוחנית מתעצמת עד לכדי נבואה, גם יכולת הפעולה מתעצמת עד כדי "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" הנלמד מהפסוק "ותגזר אומר ויקם לך".

מרחבי ראי"ה

א. יכולת כללית גדולה... מופיע בנשמת קדוש ה'... התעצמות כוחות האדם עם עלייתו הרוחנית מופיעה במקומות רבים. כך אצל יעקב אבינו הגולל את האבן מעל פי הבאר לבדו, כשכל הרועים יחד בקושי רב גוללים אותה, והוא עושה זאת "כמעביר פקק מבקבוק" (בראשית כט, י"ד), וזאת אחרי עשרים ושתים שנים ש"נטמן" בבית שם ועבר. כך מסביר הרמב"ם במורה נבוכים ח"ב פמ"ה: "תחילת מעלות הנבואה שילווה את האדם עזר אלוקי יעוררו ויזרזו לעשות טובה גדולה בעלת ערך כגון הצלת קבוצת חסידים מידי קבוצת רשעים...". ובהרחבה במאמרו של הרצי"ה לנתיבות ישראל, חלק א', 'לתוקף קדושתו של יום עצמאותנו'.

ב. עדות גזר אומר ויקם לך-איוב כב, כח. הגמ' בבא מציעא קו, א דורשת מפסוק זה להלכה שגזרה של אדם יכולה להועיל, ולכן אם קבע המחכיר שדהו לחוכר שיזרע חיטים והוא זרע שעורים ונשתדפה השדה, לא יכול החוכר לטעון בין כך שידפון לא תלוי בי, שהרי אולי אם היה זורע כפי שרצה המחכיר היה מתקיים בו "ותגזר אומר ויקם לך". ועיין מועד קטן טז, ב שאע"פ שהקב"ה גוזר גזירה, יכול הצדיק לבטלה. למטבע הלשון המוכר "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" אין מקור בש"ס או במדרש, אך הוא מופיע הרבה בספרי רבותינו.

ראינו בעניין זה גם את דברי הרב באורות הקודש ח"ב עמ' שי, על ההטעיה שעושה עולם החול לעולם הקודש, המראה את הקודש כנטול כוחות וחלוש, כשגרת, ולעומתו את עולם החול בגבורתו וסערותו, כמקורי ורענן, מה שהוא ההיפך מהאמת. עבודתם של אנשי קודש היא לחשוף תרמית זו.

מידות ראייה - אמונה י'

י. האמונה הא-להית הגדולה אשר בלב ישראל, אין לה ערך ולא דוגמא ולא משל, ואפילו האפיקורסות הישראלית היא מלאה אמונה וקדושה, הרבה יותר מכל האמונות של כל הגויים כולם. ואע"פ שהיא מבטאת דברים של קלות ראש ושל כפירה, בתוכיות הנשמה יש אור א-להים של דבקות וצימאון לא-להים חיים עד לכדי מסירות נפש, "וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו כגון יקום איש צרורות ויוסי משותא", שהראו את הצפון בלבבם במסירות נפש נפלאה, ומה שהיה בסוף היה ג"כ בתחילה, אלא שכסה אותו הזוהמא החיצונה, שבאה מהשפעתם המסואבה של הגויים, אשר לא ידעו את ה' ובשמו לא קראו, אשר אכלו את יעקב ואת נוהו השמו, לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ה' צבאות שמו.

ביאורי המידות

י. אמונה היא מציאות קיימת בכל שדרות החיים, בכל הבריות ולא רק בישראל. ובכל זאת, עצם מציאות האמון בישראל גדולה יותר. כשעוסקים בחיבור לדבר ה', באמונה באלוקים, באה לידי ביטוי עוצמת החיבור והיחס שבין ישראל לאלוקיו. האמונה הא-להית (במשמעות האמונה באלוקים) הגדולה אשר בלב ישראל- אותה נקודה גדולה הגנוזה בלב כל אחד מבני האומה הישראלית, אין לה ערך ולא דוגמא ולא משל-היא נמצאת ופועלת גם במי שבחירתו ובדרך חייו איננו נותן לאמונה מקום. גם אצל אדם כזה נקודת אמונה פנימית, המעוררת את ערך המוסר והיושר בחייו, בוערת מתוכו. ואפילו האפיקורסות הישראלית היא מלאה אמונה וקדושה, הרבה יותר מכל האמונות של כל הגויים כולם. עומק נקודת האמונה באדם מישראל, הוא קבוע ואיתן, גם כשאינו מתנהג כך. ביסודו, חיבורו לאלוקיו יציב וקיים. באומות העולם החיבור העצמי חלש יותר, וחיבור הדעת ייתכן ויהיה גדול, אך כשהחיבור העצמי חלש, אין בו אותה יציבות הקיימת בישראל. עד כדי כך ש:ואע"פ שהיא מבטאת דברים של קלות ראש ושל כפירה, בתוכיות הנשמה יש אור א-להים של דבקות וצימאון לא-להים חיים עד לכדי מסירות נפש. במציאות בו תידרש נפש ישראלית לעמוד במבחן האמונה, ייחשפו מצפוני לבבה, ותתברר גודל האמונה הטמונה בעצם חייה. כפי שכבר צפה יצחק אבינו כשנכנס אליו יעקב לקבל ברכה: "וירח את ריח בגדיו ויברכה ויאמר ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'" (בראשית כז, כז) וכדרשת חז"ל: "אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו כגון יקום איש צרורות ויוסי משותא" (בראשית רבה פרשה ס"ה, כ"ב) - שהיו מוכנים בזמן החורבן להזדהות עם רומי ושלטונה, אך ברגע המבחן רגע של אמת שהראו את הצפון בלבבם במסירות נפש נפלאה- ואל תאמר שעכשיו קנו קניין דעת חדש, או שראו מה שלא ראו קודם כי ומה שהיה בסוף היה ג"כ בתחילה- ולכן גם כשהסכימו לתת את אמונם לרומי, לא היה זה אלא לחץ חיצוני מתוך קושי ועוני, וצרות רוחניות וחומריות גרמו למעשיהם. הכרחים

אלו היו רק מעטפת חיצונית לנשמה הפנימית, אלא שכסה אותו הזוהמא החיצונה, שבאה מהשפעתם המסואבה של הגויים אשר לא ידעו את ה' ובשמו לא קראו, אשר אכלו את יעקב ואת נוהו השמו (ירמיה י, כה). ישראל הוא עם שנשמתו מאירה בו ואין בו טומאה מצד עצמו. המפגש עם העולם ואומות העולם, גורם לאותה מעטפת טמאה חיצונית, מעטפת שמתאימה להמון האומות ולא מתאימה באמת לישראל, כי לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, וישראל שבט נחלתו ה' צבאות שמו (ירמיה י, זט). ישראל הוא חלק ה', שבת נחלתו. מצד עצמם לא שייכת בהם אותה טומאה חיצונית. אף אם היא נמצאת בהם, היא רק מהשפעה חיצונית, השפעה שיש לה גבול ואיננה חודרת פנימה.

מרחבי ראייה

א. האמונה הא-להית הגדולה אשר בלב ישראל אין לה ערך ולא דוגמא ולא משל-ראינו בהרחבה את חששו של משה רבינו "והן לא יאמינו לי... (שמות ד, א), ובגמרא בשבת צז, א: "וגליא קמי קוב"ה דמיה מני ישראל, אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים...", שאף שצדק משה מצד הופעתם הגלויה של ישראל, אבל מצד פנימיותם הם מאמינים בני מאמינים (זוהי משמעותו של הביטוי "מאמינים בני מאמינים" המורה על האמונה כשורש מולד בישראל). ראינו את דברי הרמב"ן לויקרא א, יד לגבי הבאת תורים ובני יונה דווקא על גבי המזבח: "אבל רצה בתורים הגדולים עבור פרישותן, והדבקן בידוע מהם, שכיון שאבד בן זוגו לא ידבק באחר לעולם, וכן ישראל דבוקים בה' אלוהיהם ולא ידבקו באחר לעולם. ". וע' כוזרי מאמר ג', י"ז; רמב"ם, אגרת תימן; מהר"ל נצח ישראל פרק י"א ועוד. סגולת האמונה שבישראל מופיעה בהרחבה בשיחות הרצי"ה אמונה. על השלכות תכונה מופלאה זו ע' ב'כארי יתנשא' עמ' 31 ובהמשך שם, שמכאן יש בישראל אופטימיות מבורכת לכל פעולותיהם.

ב. ואפילו האפיקורסות הישראלית היא מלאה אמונה וקדושה, הרבה יותר מכל האמונות של כל הגויים כולם- עיין גם סנהדרין לז, א שרבי זירא מקרב גם את הריקנים והבריונים, מאותה דעה. ובאגרות ראייה ח"א אגרת מ"ד. באורות האמונה מסביר הרב את ההבדל בין ע"ז באומות העולם לזו שבישראל, והשלכתה גם להלכה: בעוד עבודה זרה של ישראל נגזת, ע"ז של גוי ב"השחת שרוף וכלה" (ע' אורות האמונה, כפירה, ד"ה "שתי מדות וסיבות נמצאות להכפירה בקודש", ובכל המהלך שם וד"ה "ואלה שני מיני הנטיות" וכו' בהוצאה הישנה עמודים 22 - 23).

